

Олена Василівна ПОПАДЮК

асистент кафедри підприємництва, торгівлі та біржової діяльності,
Чернівецький національний університет імені Ю. Федьковича

**АНАЛІЗ ОРГАНІЗАЦІЙНО-ІНСТИТУЦІЙНОГО СЕРЕДОВИЩА ФУНКЦІОНУВАННЯ
СИСТЕМИ СОЦІАЛЬНОЇ ВІДПОВІДАЛЬНОСТІ ПІДПРИЄМСТВ ХАРЧОВОЇ
ПРОМИСЛОВОСТІ В УКРАЇНІ**

Попадюк, О. В. Аналіз організаційно-інституційного середовища функціонування системи соціальної відповідальності підприємств харчової промисловості України [Текст] / Олена Василівна Попадюк // Український журнал прикладної економіки. – 2018. – Том 3. – № 2. – С. 117–133. – ISSN 2415-8453.

Анотація

Вступ. Світовий досвід свідчить, що суспільний прогрес значною мірою залежить від підтримання балансу між цілями підтримки економічного зростання, конкурентоспроможності бізнесу, забезпечення екологічної безпеки та зменшення соціальної нерівності. Протягом останніх десятиліть в період світових економічних та політичних викликів можна було спостерігати і ключові трансформації в економічній поведінці підприємств у сфері перетворення корпоративної соціальної відповідальності (КСВ) з красивого гасла, або переважно філантропічних програм на основний стратегічний пріоритет розвитку як для великих, так і для малих підприємств. Компанії виходили за межі власного середовища, використовуючи свій вплив на користь глобальних рішень у таких питаннях, як зміна клімату, освіта, бідність та рівність та права людини. В сучасних умовах під нові виклики та зміни правил гри на світовому ринку компанії не просто дотримуються своїх зобов'язань щодо сталості, вони будуть актуальними, як ніколи раніше, у боротьбі за довіру ключових стейкхолдерів кожного підприємства.

Метою статті є надати оцінку сучасному стану організаційно-інституційного середовища функціонування системи соціальної відповідальності підприємств харчової промисловості.

Результати. Розглянуто нормативно-правове забезпечення формування соціальної відповідальності бізнесу українських підприємств. Досліджено особливості стандартизації в системі стратегічного забезпечення соціальної відповідальності підприємств харчової промисловості. Визначено стандарти стратегічного, тактичного та оперативного рівня застосування корпоративної соціальної відповідальності (КСВ) підприємств харчової промисловості. Охарактеризовано інституційне забезпечення середовища функціонування КСВ харчової промисловості в Україні. Визначено чинники, що гальмують розвиток нормативно-правового та інституційного середовища КСВ.

Висновки. Підтримка соціально відповідального підходу до ведення бізнесу забезпечуються низкою інституцій, серед яких основна роль належить неурядовим організаціям, для яких просування ідеї КСВ – є основним напрямом діяльності, а також міжнародним і неурядовим організаціям, які здійснюють консалтингову функцію та визначають просування ідеї КСВ у різні сфери бізнесу як додаткову опцію своєї діяльності, роль урядових структур – мінімальна. Чіткої кореляції дій між урядовими та неурядовими структурами не сформувалось. Поширення КСВ в українську бізнес-практику залишається на рівні ініціатив самого суб'єкта господарювання (окремих проектів), без орієнтації на стратегію соціальної відповідальності на національному рівні (через її відсутність), наявності єдиних вимог до індикаторів, що дають можливість оцінити досягнутий прогрес у економічній, соціальній чи екологічній сферах згідно цілям сталого розвитку.

Ключові слова: корпоративна соціальна відповідальність підприємства, стейкхолдери, сталий розвиток, стандарти

Olena Vasilivna POPADYUK

Assistant of the department of business, trade and stock exchanges,
Chernivtsi National University named Y.Fedkovich

ANALYSIS OF ORGANIZATIONAL AND INSTITUTIONAL ENVIRONMENT FUNCTIONING OF SYSTEM OF SOCIAL RESPONSIBILITY OF FOOD INDUSTRY ENTERPRISES IN UKRAINE

Abstract.

Introduction. World experience shows that social progress largely depends on maintaining a balance between the goals of supporting economic growth, business competitiveness, environmental security and reducing social inequality. Over the past decades, during world economic and political challenges, key transformations in corporate economic behavior in the area of corporate social responsibility (CSR) transformation from a beautiful slogan, or predominantly philanthropic programs to the main strategic priority of development for both large and small enterprises. Companies have moved beyond their own environments, using their influence in favor of global solutions on issues such as climate change, education, poverty and equity and human rights. In today's context, under the new challenges and changes in the rules of the game on the global market, companies do not just stick to their commitment to sustainability, they will be more relevant than ever in the fight for the trust of key stakeholders of each enterprise.

Purpose of the article is to assess the current state of the organizational and institutional environment of the functioning of the system of social responsibility of food industry enterprises.

Results. The regulatory and legal framework for forming the social responsibility of business of Ukrainian enterprises is considered. The peculiarities of standardization in the system of strategic provision of social responsibility of food industry enterprises are investigated. The standards of strategic, tactical and operational level of application of corporate social responsibility (CSR) of food industry enterprises are determined. The institutional provision of the CSR functioning environment for the food industry in Ukraine is described. The factors hindering the development of the legal and institutional environment of CSR have been identified.

Conclusions. Support for a socially responsible approach to doing business is provided by a number of institutions, among which the main role belongs to non-governmental organizations, for whom the CSR idea advancement is a core activity, as well as international and non-governmental organizations that carry out the consulting function and define the advancement of CSR ideas in various business areas. As an additional option for their activities, the role of government structures is minimal. There was no clear correlation between government and non-governmental structures. The spread of CSR to Ukrainian business practice remains at the level of the initiatives of the entity itself (individual projects), without focusing on the strategy of social responsibility at the national level (due to its absence), the existence of uniform requirements for indicators that make it possible to assess the progress made in the economic, social or environmental spheres in accordance with the goals of sustainable development.

Keywords: corporate social responsibility of a company, stewardship managers, sustainable development, standards

JEL classification: M14

Вступ

Соціально відповідальний підхід до провадження підприємницької діяльності характерний для більшості країн ринкової економіки з розвиненим громадянським суспільством та традиціями демократії. В Україні цей процес активізувався протягом останніх років після підписання Угоди про Асоціацію з ЄС і характеризується вдосконаленням відповідного нормативно-правового та інституційного забезпечення соціальної відповідальності бізнесу.

Питанню нормативно-правового та інституційного забезпечення функціонування системи корпоративної соціальної відповідальності розглянуто в працях сучасних вітчизняних дослідників Л. В. Смолій [1], М. В. Проданчука [2], С. Я. Король [3], В. А. Євтушенко [4].

Л. В. Смолій зазначає, що нормативне (правове) оформлення охоплює систему законодавчих документів, нормативних актів та стандартів соціальної відповідальності, а також традиційних поведінкових норм і звичаїв, що координують впровадження концепції соціальної відповідальності у практику [1, с. 27].

Мета та завдання статті

Метою статті є надати оцінку сучасному стану організаційно-інституційного середовища функціонування системи соціальної відповідальності підприємств харчової промисловості. У межах досягнення мети виокремлено наступні завдання:

- дослідити базові стандарти у сфері КСВ підприємств харчової промисловості;
- встановити стандарти щодо звітування у сфері корпоративної соціальної відповідальності підприємства;
- дослідити інституційне забезпечення розвитку СВБ в Україні.

Виклад основного матеріалу

Основу нормативно-правового забезпечення соціальної відповідальності підприємств в Україні становить Конституція України, якою визначено вимоги щодо дотримання прав і свобод людини, трудових відносин, навколишнього середовища. Основу економічної, соціальної та екологічної складової сталого розвитку підприємств становлять закони, кодекси та підзаконні акти, а також національні стратегії і програми, спрямовані на підтримку і розвиток бізнесу в Україні, серед яких Господарський кодекс, Податковий кодекс, Бюджетний кодекс, Митний кодекс, Закон України «Про розвиток та державну підтримку малого і середнього підприємництва в Україні», Стратегія сталого розвитку «Україна 2020», Кодекс законів про працю зі змінами і доповненнями, Закон України «Про охорону праці», Закон України «Про відпустки», Закон України «Про захист прав споживачів», Закон України «Про рекламу», Закон України «Про доступ до публічної інформації», Закон України «Про запобігання корупції», Закон України «Про охорону навколишнього природного середовища», Закон України «Про екологічний аудит», Закон України «Про оцінку впливу на довкілля», Закон України «Про Основні засади (стратегію) державної екологічної політики України на період до 2020 року», Закон України «Про благодійництво та благодійні організації», Закон України «Про забезпечення рівних прав і можливостей жінок і чоловіків» тощо; міжнародні та національні стандарти, що визначають принципи і підходи щодо соціальної відповідальності у сфері ведення бізнесу, а також законодавчі та спеціальні документи стратегічного характеру у сфері КСВ (Закони України «Про державно-приватне партнерство», «Про соціальний діалог в Україні» тощо). Можемо зробити висновок, що законодавством України вже охоплено сфери прав людини та соціально-трудових відносин, охорони навколишнього середовища, інформації та реклами, фіскальної політики, антикорупційної діяльності, що відповідає принципам Глобального договору ООН. Проте не зважаючи на актуальність і своєчасність окремого закону щодо соціальної

відповідальності бізнесу поки що в національній практиці не існує. У 2012 році був зареєстрований проект Закону України «Про соціальну відповідальність великого бізнесу перед суспільством» (від 16.01.2012 р. №9721), яким встановлювалося порядком і процедури оподаткування наддоходу з фізичних осіб, дохід яких перевищує 20 млн. грн., який так і не був прийнятий, поряд з тим, текст проекту даного закону обмежувався вузьким колом питань.

1 січня 2018 року набрав чинності Закон України «Про внесення змін до Закону України «Про бухгалтерський облік та фінансову звітність в Україні» щодо удосконалення деяких положень» (від 05.10.2017 р. № 2164-VIII), який вводить поняття і робить обов'язковим подання для підприємств звіту про управління - документ, що містить фінансову та нефінансову інформацію, яка характеризує стан і перспективи розвитку підприємства та розкриває основні ризики й невизначеності його діяльності [5]. Статтю 11 даного Закону передбачено подання звіту про управління разом з фінансовою звітністю та консолідованою фінансовою звітністю. Цей нормативний документи орієнтований більшою мірою на великі підприємства, оскільки Законом від подання звіту про управління звільняються мікропідприємства та малі підприємства, а середні підприємства мають право не відображати у звіті про управління нефінансову інформацію.

Серед стратегічних документів розвитку КСВ в Україні важливим є розробка її концепцій та стратегій. Ще у 2011 році Центром КСВ спільно з ГД ООН в Україні, неурядовими організаціями було розроблено проект «Концепції національної стратегії соціальної відповідальності бізнесу в Україні до 2020 року» [6]. Метою Стратегії було визначення напрямів сприяння розвитку СВБ в Україні, організаційних механізмів та умов для інтеграції СВБ у діяльність підприємств для забезпечення сталого розвитку України, зростання суспільного добробуту та вирішення питань, визначених у національних програмних документах. Проект «Стратегії сприяння розвитку соціальної відповідальності бізнесу в Україні на період до 2020 року» так і не був прийнятий. Роботу по розробці Стратегії було відновлено у 2016 році на базі робочої групи при Адміністрації Президента, при чому ідеологія стратегії КСВ базується на програмних завданнях «Цілей сталого розвитку 2030». Проте дотепер Національна стратегія КСВ знаходиться також на стадії розроблення.

Більшого значення для внесення порядку у нормативне оформлення процесів соціальної відповідальності на рівні суб'єктів господарювання набувають стандарти - міжнародні, національні та галузеві документи, що є базою та визначають умови розвитку процесів соціальної відповідальності на мікрорівні. У вересні 2015 року на саміті ООН, коли уряди 193 країн об'єдналися, щоб узгодити загальний план дій для вирішення 17 основних глобальних проблем розвитку людства до 2030 року, стандарти були визнані критичним інструментом щодо досягнення цілей порядку денного ООН щодо сталого розвитку. Перші міжнародні стандарти у сфері соціальної відповідальності бізнесу були прийняті ще у 1987 році Міжнародною Організацією з стандартизації (ISO) і були зорієнтовані на забезпечення потреб споживачів, а також на вимоги щодо менеджменту якості на підприємствах. Стандарти ISO серії 9001 (остання версія прийнята у 2015 році) стали основою для розробки галузевих стандартів у сфері управління якістю для багатьох галузей, серед яких і харчова промисловість. Стандарт ISO 26000 (остання версія 2010 року) містить основні настанови щодо ведення бізнесу на засадах соціальної відповідальності і тісно пов'язаний з принципами Глобального договору. Стандарти серії ISO 14001 (остання редакція 2016 року) спрямовані на розвиток екологічного менеджменту та зменшення негативного впливу діяльності підприємств на довкілля. Новий стандарт ISO 45001:2018 (березень 2018 року) спрямований на організацію ефективної взаємодії між організацією і її бізнес-оточенням, де в центрі уваги – процеси у сфері охорони здоров'я і праці персоналу підприємства.

На тлі великого портфеля міжнародних стандартів, який містить глобально визнані інструменти, що допомагають урядам, промисловості та споживачам внести свій внесок у розвиток всіх ЦСР, тільки ISO має понад 600 стандартів для сектора харчової промисловості, спрямованих на створення довіри до продуктів харчування та вдосконалення методів сільського господарства. Для формування КСВ на рівні корпоративної стратегії слід додати й ті стандарти, які допомагають організаціям керувати впливом на навколишнє середовище, сприяти прийняттю сталого та етичного рішення щодо закупівель та зменшення кількості відходів. Загальна кількість стандартів для сектора харчової промисловості налічує більше 1600 найменувань, проте окремі їх є найбільш актуальними у сфері сталого розвитку та забезпечення соціальної відповідальності (рис. 1).

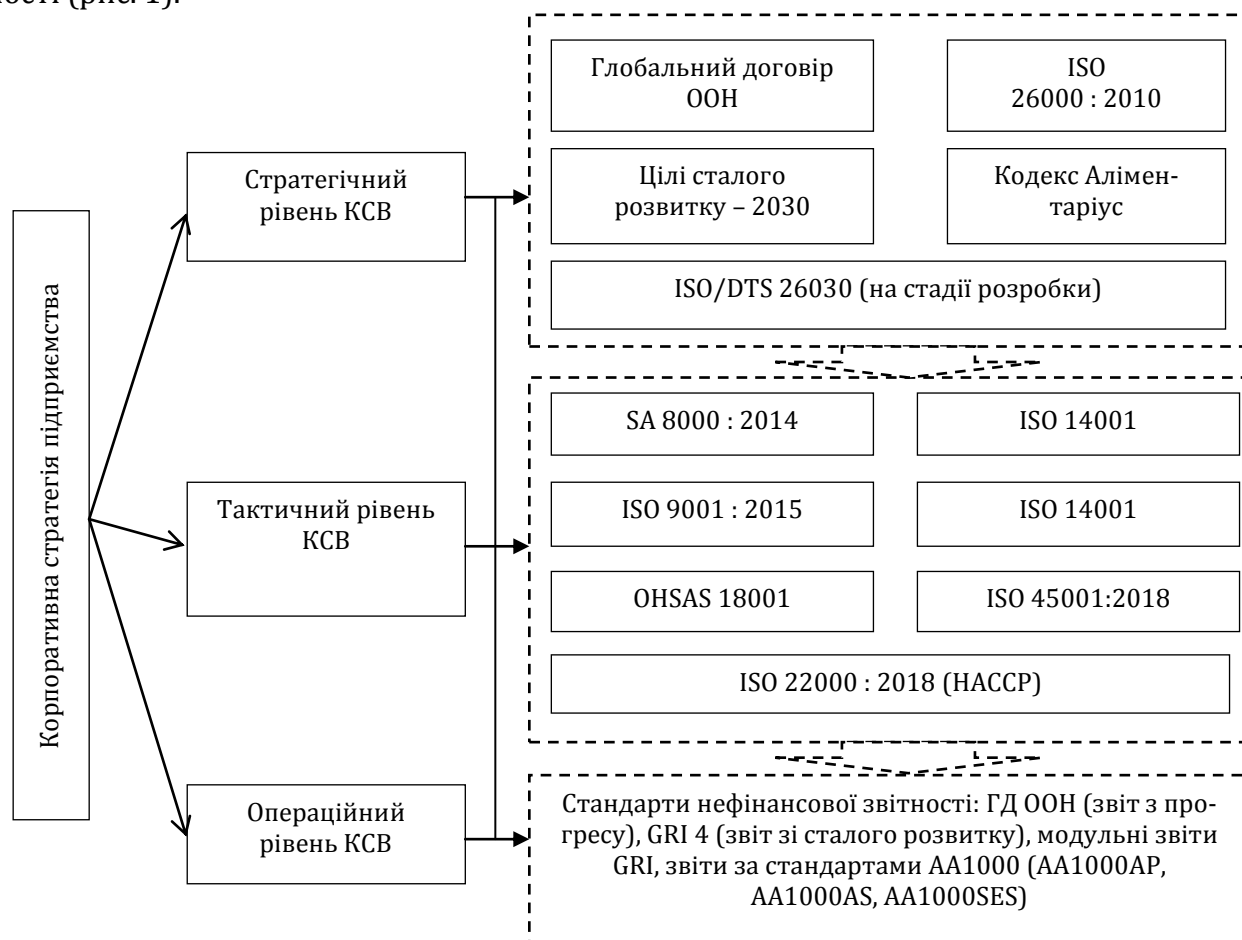

Рис. 1. Базові стандарти у сфері КСВ підприємств харчової промисловості

Джерело: складено автором

Аналіз змісту, вигод від використання та останніх розробок міжнародних стандартів у сфері КСВ дозволити виділити наступні групи стандартів, що визначатимуть рівень їх використання (імплементатії) в діяльності підприємств харчової промисловості в умовах посилення євроінтеграційних процесів:

1. Стандарти, які виступають загальним керівництвом, сприятимуть гармонізації діяльності з світовими стандартами ведення бізнесу та безпосередньо визначатимуть стратегічний рівень КСВ підприємства у взаємозв'язку з його корпоративною стратегією:

- Глобальний договір ООН (1999 р., з 2006 р. приєдналась Україна) [7] - ініціатива ООН, спрямована на сприяння соціальній відповідальності ділових кіл та підтримку вирішення ними проблем глобалізації та забезпечення сталого розвитку суспільства,

орієнтована на виконання 10 принципів у сфері прав людини, праці, охорони навколишнього середовища та протидії корупції у підприємницьких структурах;

- ISO 26000:2010 «Керівництво з соціальної відповідальності» (2010 р.) [8] - добровільне керівництво з соціальної відповідальності, яке надає інструкції щодо основних принципів соціальної відповідальності, ключових тем та питань, що мають відношення до соціальної відповідальності такі як захист прав людини, навколишнього середовища, безпеку праці, права споживачів та розвиток місцевих громад, а також організаційне управління та етику бізнесу. В ISO 26000 враховані всі ті принципи, які названі в Глобальному договорі ООН;

- Цілі сталого розвитку – 2030 «Перетворення нашого світу: порядок денний у сфері сталого розвитку до 2030 року» (2015 р.) [9] - сталого та життєстійкого розвитку, яким затверджено 17 Цілей Сталого Розвитку (1. подолання бідності, 2. подолання голоду і розвиток сільського господарства, 3. міцне здоров'я і благополуччя, 4. якісна освіта, 5. гендерна рівність, 6. чиста вода і належні санітарні умови, 7. доступна та чиста енергія, 8. гідна праця та економічне зростання, 9. промисловість, інновації та інфраструктура, 10. скорочення нерівності, 11. сталий розвиток міст та громад, 12. відповідальне споживання і виробництво, 13. пом'якшення наслідків зміни клімату, 14. збереження морських ресурсів, 15. захист та відновлення екосистем суші, 16. мир, справедливість та сильні інститути, 17 партнерство заради сталого розвитку) та 169 завдань. Для харчової промисловості ключовими цілями є 2, 3, 6, 8, 12, 14 та 15. В контексті забезпечення сталого розвитку для АПК також є важливими є цілі 9, 13 та 17. Нові цілі мають забезпечити інтеграцію зусиль бізнесу та суспільства щодо економічного зростання, прагнення до соціальної справедливості і раціонального природокористування. Для підприємств даний документ можна вважати орієнтиром сталого розвитку та КСВ на найближчі 15 років. За ініціативи Уряду України та за сприяння системи ООН в Україні була розроблена національна система ЦСР, що включила 86 завдань розвитку та 172 показники для моніторингу їх виконання [10];

- Кодекс Аліментаріус[11] - збірник міжнародно схвалених і поданих в однаковому вигляді стандартів на харчові продукти, розроблених під керівництвом FAO, спрямованих на захист здоров'я споживачів і гарантування чесної практики в торгівлі ними. Станом на липень 2016 року до Кодексу Аліментаріус було включено: 191 гармонізований міжнародний стандарт на продовольчі продукти, 76 керівництв, 105 граничнодопустимих концентрацій (ГДК) в продуктах харчування, що охоплюють 18 забруднень, Більш ніж 4037 ГДК, що охоплюють 3030 харчові добавки, 4846 ГДК пестицидів, що включають 294 пестициди, 50 правил щодо 610 ГДК у ветеринарних препаратах, що охоплюють 75 ветеринарних препаратів.[12]. Документ є найважливішим орієнтиром у питаннях, що стосуються якості харчових продуктів;

- ISO/DTS 26030 «Сталий розвиток та соціальна відповідальність. Керівництво щодо використання ISO 26000:2010 в харчових ланцюгах» [13] - знаходиться на стадії розробки і міститиме рекомендації щодо інтеграції ключових питань соціальної відповідальності в харчовому ланцюзі, що повинно слугувати гармонізації різних підходів на міжнародному рівні. Його цілі орієнтовані на «Цілі сталого розвитку 2030» шляхом надання рекомендацій діловим та організаціям щодо того, як вони можуть працювати етично та прозоро, що сприяє сталому розвитку харчової промисловості. Стандарт буде орієнтовано на забезпечення «Цілей сталого розвитку» №№ 2, 3, 5, 8, 10, 11, 12, 15.

2. Стандарти тактичного рівня з обов'язковим використанням їх рекомендацій та принципів на операційному рівні, що спрямовані на забезпечення окремих складових сталого розвитку та соціальної відповідальності підприємства згідно з «Цілями сталого розвитку 2030» та призначені для сертифікації. Наявність сертифікату за зазначеними стандартами сприятиме отриманню вигод та синергетичного ефекту у вза-

емодії зі стейкхолдерами. Стандарти спрямовані на посилення внутрішньої складової соціальної відповідальності підприємств:

- SA 8000 : 2014 «Система менеджменту соціальної відповідальності» (червень, 2014 року) [14] - спрямований на поліпшення умов праці, життєвого рівня працівників, усунення дискримінації праці, сутність якого складає низка вимог щодо соціального захисту за такими напрямками, як дитяча праця; примусова праця; охорона праці; свобода об'єднань і право на укладання колективного договору; дискримінація; дисциплінарні заходи; робочий час; заробітна плата; системи управління. Стандарт забезпечує визначення етичних критеріїв виробництва товарів і послуг;

- ISO 9001 : 2015 «Система менеджменту якості. Вимоги» (п'ята версія, вересень, 2015 року) [15] (національний нормативний документ ДСТУ ISO 9000:2015, ДСТУ ISO 9001:2015) - загально визнаний найкращий в світі запобіжний механізм, який забезпечує якість продукції на всіх етапах її виробничого (життєвого) циклу і сприяє підвищенню результативності діяльності підприємств, надає підприємству можливість проводити оцінку дій, методів і структури роботи зі своїми клієнтами. Стандарт передбачає процесний підхід до управління; увагу до контексту організації, до потреб та очікувань зацікавлених сторін; гнучкість документації системи менеджменту якості, застосування стандарту до послуг, підвищені вимоги до вищого керівництва, акцентуацію уваги на досягненні запланованих результатів щодо підвищення рівня задоволеності споживачів. Сертифікат відповідності стандарту є документальним підтвердженням якісного виконання робіт сертифікованої компанії, виступає потужним маркетинговим інструментом, ефективним інструментом у відносинах зі споживачами, відкриває доступ на міжнародні ринки;

- ISO 14001 «Система екологічного менеджменту» (доповнюючий стандарт ISO 14004:2016 «Системи екологічного управління – Загальні керівні вказівки щодо впровадження» [16] (національний нормативний документ ДСТУ ISO 14001:2015 «Системи екологічного управління. Вимоги та настанови щодо застосування») - розроблений з метою зменшення негативного впливу діяльності підприємств на навколишнє середовище; відноситься до серії міжнародних стандартів ISO 14000, в яких описано вимоги до системи екологічного менеджменту, які відносяться до процесу виробництва продукції, і ставлять за мету впровадження та функціонування у підприємствах та організаціях систем управління щодо ефективної взаємодії підприємства з навколишнім середовищем. Інші стандарти серії доповнюють ISO 14001 та надають додаткові вказівки та корисні пояснення щодо впровадження систем екологічного управління. Стандарти покликані допомогти організаціям отримати максимальну віддачу від своїх систем управління впливом на довкілля, незалежно від розміру або типу таких організацій. На стадії розроблення є міжнародний стандарт ISO/CD 14016, який включатиме настанови щодо забезпечення екологічних звітів;

- OHSAS 18001 «Система менеджменту професійної безпеки та здоров'я» [17] (національний нормативний документ ДСТУ OHSAS 18001:2010 «Системи управління гігієною та) безпекою праці. Вимоги» - міжнародний стандарт, в якому описані вимоги до розробки і впровадження систем управління на підприємстві стосовно охорони здоров'я та безпеки праці; сфокусований на управлінні факторами ризику в галузі охорони праці та промислової гігієни, в центрі уваги процедурні питання, розглядає можливі ризики. Організації та підприємства, що розробили та впровадили систему відповідно вимогам OHSAS 18001:2007, знижують ризики штрафувань, а у випадках, пов'язаних з виникненням виробничих травм, профзахворювань та нещасних випадків - знижують ризик нести правову відповідальність та попадати під судовий розгляд. Крім того, впровадження даного стандарту може стати складовою стратегічного планування підприємства, і розглядатись як ефективна інвестиція в підприємство, яке піклується про безпеку, здоров'я та майбутнє своїх працівників. Додатково до OHSAS

18001 був виданий стандарт OHSAS 18002, в якому роз'яснено вимоги до стандарту, а також описані настанови стосовно створення системи. Це свого роду методичний посібник, завдяки якому зручно проходити сертифікацію на відповідність стандарту OHSAS 18001. У зв'язку з прийняттям ISO 45001:2018 організації, які на даний час сертифіковані за OHSAS 18001 (який буде вилучено) мають трирічний термін для пересертифікації за ISO 45001:2018;

- ISO 45001:2018 «Системи менеджменту охорони здоров'я та безпеки праці. Вимоги та рекомендації щодо застосування» [18] (березень, 2018 р.) - сфокусований на взаємодії між організацією і її бізнес-оточенням, в центрі уваги процеси у сфері охорони здоров'я і праці, розглядає як ризики, так і можливості, орієнтований на поліпшення системи менеджменту в умовах мінливого середовища. Організація отримує наступні вигоди: скорочення випадків травматизму і професійних захворювань на робочих місцях; зниження кількості і тривалості лікарняних, плинності кадрів, що призведе до підвищення продуктивності праці; зниження кількості і вартості страхових виплат; створення культури здоров'я і безпеки, в результаті чого заохочується активна участь співробітників в їх власній системі менеджменту ОЗіБП; фокус на лідерство керівництва, а не просто управління СМОЗіБП, що забезпечить її очікувану результативність і постійне поліпшення; можливість виконання законодавчих та нормативно-правових вимог у сфері ОЗіБП; поліпшення репутації організації; зміцнення морального духу персоналу, поліпшення корпоративної культури;

- ISO 22000 : 2018 «Система менеджменту безпеки харчових продуктів» (НАССР) [19] (національний нормативний документ ДСТУ 4161-2003 «Системи управління безпечністю харчових продуктів. Вимоги»; ДСТУ ISO 22000:2007) - система, яка ідентифікує, оцінює і контролює небезпечні фактори, що є визначальними для безпечності харчових продуктів) є обов'язковим для всіх підприємств, які займаються виробництвом або введенням в обіг харчових продуктів. Стандарт ґрунтується на дотриманні вимог до виробництва, ретельному аналізі виробничих та інших процесів, з метою виявлення можливих небезпек харчової продукції, і встановленню конкретних дій для запобігання, усунення або зниження цих небезпек до прийняттого рівня. Однією з головних цілей розробки стандарту була гармонізація великої кількості міжнародних документів в області безпеки харчової продукції.

Серед останніх розроблених та переглянутих стандартів тактичного та оперативного рівня КСВ підприємств харчової промисловості важливе місце належить міжнародному стандарту ISO 45001:2018, який протягом трьох років має замінити OHSAS 18001. Новий стандарт передбачає загальний підхід, високорівневу структуру, терміни та визначення, що використовуються в інших стандартах ISO на системи менеджменту (ISO 9001 та ISO 14001), що також полегшує створення системи менеджменту охорони здоров'я та безпеки праці для організацій, які вже впровадили інші системи менеджменту на основі стандартів ISO [20]. За необхідності така система може отримати додаткове підтвердження у вигляді добровільної сертифікації. Стандарт передбачає впровадження ризик-орієнтованого підходу, постійне вдосконалення для відповідності внутрішньому клімату організації, а також облік і відповідність вимогам національного законодавства. Всі ці заходи покликані створити репутацію організації, як «безпечного місця роботи», що в кінцевому підсумку, сприяє досягненню стратегічних цілей організації.

Визначальним для безпечності харчових продуктів є стандарт ISO 22000 : 2018 «Система менеджменту безпеки харчових продуктів» (НАССР), переглянутий у 2018 році. Методичні рекомендації щодо впровадження операторами потужностей з виробництва та обігу харчових продуктів: програм-передумов системи НАССР; постійно діючих процедур, заснованих на принципах системи НАССР розміщено на сайті Міністерства аграрної політики та продовольства України[21]. На початок 2018 року 426 украї-

нських підприємств впровадили систему НАССР, 143 знаходились на стадії розробки та впровадження. В аграрному секторі пріоритетом залишається безпечність української продукції, яку купує український чи закордонний споживач. Лідерами за кількістю підприємств, які впровадили або розпочали роботу з розробки системи НАССР є Дніпропетровська, Волинська, Вінницька та Харківська області, де нараховується відповідно 60, 49, 48 і 45 таких підприємств. А в розрізі галузей найкращі показники у м'ясопереробній та молокопереробній. Малі потужності, які постачають продукцію кінцевому споживачу, з кількістю робочого персоналу до 10 осіб та з площею до 400 кв. м, або ті потужності, які не постачають продукцію і мають персоналу до 5 осіб, мають терміни для розробки та впровадження системи НАССР ще рік – до 20 вересня 2019 року.

3. Стандарти оперативного рівня, спрямовані на посилення ефективності комунікацій, насамперед, із зовнішнім середовищем підприємства шляхом підготовки та поширення нефінансової звітності, використання яких дозволяє визначити ступінь залученості соціальної відповідальності у стратегію розвитку підприємства, визначити взаємозв'язок між тим, як і якими темпами підприємство реалізує в своїх стратегічних планах концепцію сталого розвитку та КСВ; підвищити прозорість бізнесу щодо економічної, соціальної та екологічної сталості розвитку; зміцнити взаємовідносини з основними стейкхолдерами підприємства; вдосконалити процес стратегічного управління (табл. 1);

Таблиця 1. Стандарти щодо звітування у сфері корпоративної соціальної відповідальності підприємства – рівень застосування оперативний

Назва	Характеристики та основні вигоди від використання стандарту
Звіт з прогресу (Звіт про виконання принципів ГД ООН)	Складається лише підприємствами - членами Глобального Договору ООН, у звіті відображається стан виконання принципів соціальної відповідальності та плани на майбутнє. Містить інформацію про те, як компанія виконує принципи ГД ООН у чотирьох сферах: права людини, трудові відносини, захист навколишнього середовища та боротьба з корупцією
Глобальна ініціатива зі звітності GRI (стандарт G4, модульні стандарти нефінансової звітності)	Розвиває звіт про прогрес, найбільш деталізована та складна форма звітності - звіт зі сталого розвитку (Sustainability Reporting Guidelines) – містить чіткі індикатори щодо діяльності компанії у сфері сталого розвитку, остання версія керівництва G4 прийнята у 2013 році. Відображає економічні, соціальні та екологічні досягнення, має чіткі критерії, яких компанія повинна дотримуватися при його складанні. В 2016 році вийшли в світ модульні стандарти складання нефінансової звітності (GRI Standards), які були розроблені Global Reporting Initiative. Офіційно стандарти вступили в силу 1 липня 2018 року
AA 1000 міжнародної організації «Підзвітність»	передбачає інтеграцію екологічних і соціальних аспектів в організацію бізнесу з метою підвищення соціальної та екологічної відповідальності бізнесу перед суспільством за рахунок максимального залучення груп зацікавлених сторін, і врахування їхньої думки під час аналізу діяльності підприємства (тобто заснований на діалозі зі стейкхолдерами). Має наступні серії: AA 1000 Account Ability Principles Standard (AA1000AP, остання версія 2018 р.) – визначає основоположні принципи, відповідно до яких підприємство має складати звітність сталого розвитку; AA 1000 Assurance Standard (AA1000AS, остання версія 2008 р., буде переглянута у 2019 році) – визначає методики оцінки ступеня і характеру відповідності звітності стандартам AA 1000; The AA 1000 Stakeholder Engagement Standard (AA 1000 SES, остання версія 2015 р.) – гарантує основу для забезпечення комунікаційного процесу між зацікавленими сторонами і підприємством

Джерело: складено автором з використанням [22;23]

У найбільш складній, деталізованій і тому більш відповідальній формі звітності GRI протягом останніх років відбулись зміни. Зокрема, на зміну GRI (версія G4) у 2016

році Глобальною ініціативою зі звітності були розроблені та офіційно прийняті модульні стандарти складання нефінансової звітності (GRI Standards). Офіційно стандарти вступили в силу 1 липня 2018 року. Модульний стандарт складається з трьох універсальних категорій (GRI 102 «Контекстуальна інформація про організацію та її практику звітування», GRI 103 «Звіт про управління у кожній сфері, що ідентифікується», комплекс GRI 200 «Економіка», 300 «Навколишнє середовище», 400 «Соціальна сфера»), які підходять для всіх компаній незалежно від виду діяльності, а також 33 специфічних стандарти, які пов'язані з екологічними, економічними та соціальними аспектами діяльності компанії. Також відбулись зміни у стандарті AA 1000, зокрема у серії Assouant Ability Principles (2018 рік) – принципи складання звітності підприємства зі сталого розвитку, також у 2019 році буде переглянута серія AA 1000 Assurance Standard, що регулює комунікаційні процеси між підприємством та його стейкхолдерами. Слід зауважити, що не існує офіційних національних документів-аналогів міжнародним стандартам зі звітування у сфері соціальної відповідальності бізнесу, що визначає непоширеність нефінансової звітності серед більшості підприємств українського бізнесу, створює умови для «формалізму» її щодо формування та дозволяє в окремих випадках приховувати недобросовісну (тіньову) діяльність. Тому запровадження єдиних підходів на національному рівні щодо формування нефінансової звітності повинно стати основою для розробки та реалізації стратегічних рішень суб'єктів господарювання у сфері забезпечення сталого розвитку.

4. Допоміжні та галузеві стандарти, що забезпечують розвиток підприємства в сфері основної діяльності на засадах КСВ.

Слід зауважити, що в контексті комплексної оцінки соціальної відповідальності підприємства слід застосовувати стандарти в різних комбінаціях. Стандарти стратегічного рівня КСВ (які визначають її орієнтири та принципи, зосереджуючи увагу на загальнолюдських цінностях) слід застосовувати в органічному поєднанні зі стандартами тактичного та оперативного рівнів (що призначені для забезпечення підприємств ефективними інструментами управління та контролю в контексті досягнення сталості розвитку в економічній, соціальній та екологічній сферах). Більше того, для підприємства, що одночасно прагне завоювати довіру споживача, підтримувати його лояльність, планує довгострокову ефективну діяльність у взаємодії з інвесторами, фінансово-кредитними установами, партнерами на основі стабільного функціонування стейкхолдерів внутрішнього середовища КСВ в сьогоденних умовах просто необхідним є отримання сертифікатів відповідності діяльності щодо стандартів КСВ у економічній, соціальній та екологічній сфері, що одночасно виступатиме індикатором сталості його розвитку. Враховуючи, що міжнародна практика сформувала і постійно вдосконалює базу соціальної відповідальності бізнесу, слід зауважити, що українська нормативно-правова база гармонізується (більше стосується стандартів, окремі з міжнародних стандартів мають українські версії, які є основою для сертифікації систем управління на вітчизняних підприємствах), проте є недостатньо розробленою (закони і підзаконні акти) та недосконалою (стандарти-аналоги міжнародним) у сфері забезпечення соціально відповідальних підходів до ведення бізнесу. Більше того офіційно рекомендаційна в діяльності міжнародних компаній КСВ на практиці набуває обов'язкового характеру, чого слід прагнути і українським підприємствам.

Для поширення ідеї КСВ у практику функціонування підприємств, а також інформування суспільства щодо вигод та обмежень соціально відповідального підходу до бізнесу, поширення кращих напрацювань у сфері КСВ серед бізнес-спільноти на міжнародному та національному рівнях функціонують інституції, функцією яких є розробка спільних правил, програм, тренінгів щодо управління, регулювання та стимулювання КСВ. Результати узагальненого аналізу інституційного забезпечення СВБ в Україні представлено на рис. 2.

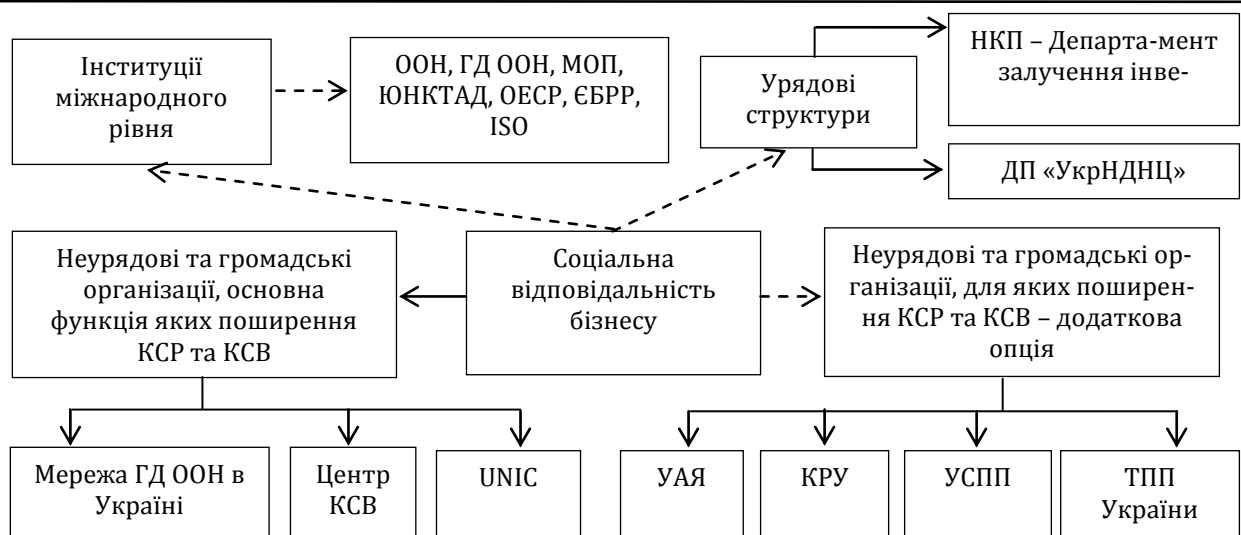

Рис. 2. Інституційне забезпечення розвитку СВБ в Україні

Джерело: складено автором

Серед міжнародних інституцій слід назвати ООН, МОП, ЮНКТАД, ОЕСР, ЄБРР, ГД ООН, ISO та інші, які окреслюють орієнтири та встановлюють правила щодо сталого розвитку та конкретних складових соціальної відповідальності для світової спільноти.

В Україні поширення ідей соціальної спрямованості і соціальної активності було започатковано із упровадженням у 1996 р. Українською асоціацією якості та Українським союзом промисловців концепцій TQM (Total Quality Management) і моделі EFQM (European Foundation for Quality Management) [24]. Українська асоціація якості у 2003 році розробила Кодекс Честі добропорядного виробника України.

25 квітня 2006 року понад тридцять вітчизняних і транснаціональних компаній, асоціацій та громадських організацій у рамках ініціативи Представництва ООН в Україні підписали сьогодні Глобальний договір, чим підтримали світову концепцію соціальної відповідальності бізнесу. Мережа Глобального Договору в Україні є офіційним представником глобальної мережі UN Global Compact – ініціативи ООН, яка поєднує ООН та компанії по всьому світу, виступає транслятором Цілей Сталого Розвитку, є діалоговою платформою бізнесу, інвесторів, громадянського суспільства, трудових організації, органів місцевого самоврядування та уряду [7]. Основними напрямками роботи спілки залишаються просування ідей сталого розвитку та ролі бізнесу; популяризація відповідальних бізнес практик та партнерство між бізнесом, громадянським суспільством та органами державної влади для сталого розвитку. Станом на 2018 рік в Україні налічувалось 60 організацій, що є учасниками мережі Глобального договору, які ведуть бізнес-практику відповідно до його 10 принципів, щороку подають звіт про прогрес та демонструють позитивні тенденції у просуванні концепції соціальної відповідальності у практику бізнесу. Серед підприємств АПК – це 2 агрохолдинга («Астарта-Київ» та «Агротехсоюз»), харчове підприємство ПАТ «Миронівський Хлібопродукт», підприємство з виробництва напоїв ПАТ «Карлсберг Україна» [25].

Зважаючи на зростаючий інтерес до соціальної відповідальності в Україні, у 2008 р. з метою запровадження системних і якісних змін в Україні було засновано Експертну організацію Центр «Розвиток корпоративної соціальної відповідальності» (Центр КСВ) [26], що станом на 2018 рік об'єднує 40 українських компаній, серед яких 7 виробників продуктів харчування, напоїв (ПАТ «Оболонь», ТзОВ «Гудвеллі Україна», ПАТ «Карлсберг Україна», ТОВ «Кернел-трейд» (Кернел), ТОВ «Нестле Україна», ПАТ «Миронівський Хлібопродукт», ІП «Кока-Кола Беверіджиз Україна Лімітед»).

Пріоритетні напрями Центру КСВ – «КСВ в кризові часи», «розвиток освіти», «соціальна відповідальність державних органів влади» і «просування України за кордоном». Центр надає консультації з питань розробки стратегії, програм та комунікацій з КСВ, проведення моніторингу та оцінки ефективності проектів, підготовки і верифікації нефінансової звітності.

Центр КСВ сприяв приєднанню України до розробки міжнародного стандарту з соціальної відповідальності ISO 26000; формуванню спільноти соціально відповідальних компаній; запровадженню Індексу прозорості і КСВ, який на сьогодні є єдиним інструментом моніторингу розвитку корпоративної соціальної відповідальності в Україні з 2011 року і дає змогу оцінити ставлення до КСВ 100 найбільших компаній України; запровадженню Індексу прозорості державних компаній як індикатора реформ державної власності; проведенню щорічного конкурсу кейсів з КСВ серед компаній з найкращими її практиками; створенню платформи для взаємодії бізнесу і університетів. На найближчу перспективу Центр КСВ планує розробити проекти щодо бізнесу і прав людини та розвитку соціального підприємництва [26].

Ідею поширення КСВ в практику українського бізнесу підтримує Українська спілка промисловців та підприємців (УСПП) [27], офіційною позицією якої у сфері соціальної відповідальності є зростання культури бізнесу, дотримання стандартів, які панують в світі – соціальної відповідальності, прозорості, готовності звітувати за свої дії перед громадою. УСПП системно підтримує компанії і підприємства, які виявляють бажання працювати під гаслом соціальної відповідальності. Серед партнерів УСПП – більше 100 громадських організацій, у тому числі «Виноградари та винороби України»; Українська аграрна конфедерація тощо.

На засадах пропагування соціальної відповідальності у сфері соціально-трудових відносин на підприємствах будує свою діяльність Конфедерація роботодавців України (КРУ) [28], до місії та пріоритетів якої входить ведення соціального діалогу, вдосконалення трудового законодавства, системи оплати праці, систем охорони і безпеки праці, підвищення якості професійних знань та навичок працівників, стимулювання підприємництва, створення робочих місць, розвиток «зеленої» економіки.

Одним із завдань Федерації роботодавців агропромислового комплексу та продовольства України [29] є побудова ефективної моделі соціального діалогу у галузі АПК за участі організацій роботодавців, профспілок і влади, реалізація даного завдання забезпечує досягнення цілей сталого розвитку у сфері внутрішньої складової КСВ підприємств харчової промисловості.

15 березня 2017 року Україна приєдналась до Декларації ОЕСР про міжнародне інвестування та багатонаціональні підприємства та взяла на себе зобов'язання створити Національний контактний пункт, головною метою діяльності якого є підвищення ефективності дії рекомендацій ОЕСР щодо відповідального ведення бізнесу, які підтримуються державою. Сьогодні за рішенням Уряду функції Національного контактного пункту (НКП) здійснює Міністерство економічного розвитку і торгівлі України (департамент залучення інвестицій Міністерства) [30]. Серед основних завдань НКП є, зокрема: сприяння вирішенню питань шляхом розгляду скарг від постраждалих споживачів, неурядових організацій; налагодження діалогу між органами державної влади, представниками бізнесу та постраждалою стороною; проведення консультацій між органами влади, місцевого самоврядування, організаціями роботодавців та професійними спілками стосовно питань ведення відповідального бізнесу.

Крім того, при Міністерстві економічного розвитку і торгівлі створено Платформу ефективного регулювання [31], яка надає допомогу бізнесу в питаннях розуміння та виконання правил, що встановлює держава, та дозволяє контролювати, як вони формуються; створює можливості для діалогу між державою та бізнесом щодо рішень, що впливають на бізнес, що сприяє формуванню ефективних правил на ринках.

Для сприяння поширення практики КСВ в діяльність українських підприємств за спільною ініціативою Ради бізнес-омбудсмена в Україні, ЄБРР та ОЕСР у 2017 році створено Всеукраїнську мережу доброчесності та комплаєнсу (UNIC) [32], яка одночасно є платформою для впровадження стандартів доброчесності згідно з кращими міжнародними практиками, майданчиком для просування ідеї відповідального ведення бізнесу, освітнім проектом, що популяризує ідею доброчесності і прозорості серед громадськості та бізнесу. Приєднатись до неї може будь-який суб'єкт господарювання незалежно від розміру чи сфери діяльності, який має бажання запроваджувати та підтримувати високі стандарти доброчесності ведення бізнесу. Процедура приєднання включає 5 послідовних етапів, ключовим з яких є ретельна перевірка незалежними експертами поданих підприємством даних, а також регулярне підтвердження статусу доброчесності компанії. До складу UNIC входить 55 підприємств та асоціацій з 46 міст України, більшість з яких адвокатські контори та консалтингові агенції, проте є низка підприємств різних видів економічної діяльності (серед них 7 багатопрофільних підприємств АПК (ТОВ «Нібулон», ПАТ «САН ІнБев Україна», ТзОВ «Гудвеллі Україна», ФГ «Органік Системз», ПАТ «Карлсберг Україна», ПАТ «Миронівський Хлібопродукт», ТОВ «Агро-Регіон Україна»).

Про важливість і своєчасність заснування мережі UNIC свідчить підтримка її діяльності з боку різних структур. Зокрема, у жовтні 2018 року підписано Меморандум про партнерство між Торгово-Промисловою Палатою України та Всеукраїнською мережею доброчесності та комплаєнсу [33]. У 2018 році Мережею запроваджено процедуру сертифікації рівня доброчесності та комплаєнсу учасника Мережі, що здійснюється незалежними експертами, що також підтримано торгово-промисловою палатою (ТПП) України. Компанії – учасники Мережі, які успішно пройдуть сертифікацію, матимуть право використовувати її Логотип та назву як свідчення високого рівня комплаєнсу у компанії. Це є перший випадок публічного маркування доброчесного ведення бізнесу в Україні. Отриманий ТПП України Сертифікат про партнерство від Мережі засвідчує послідовне бажання та готовність Палати сприяти розвитку Мережі, прихильність до стандартів доброчесності та сприяння їх популяризації в Україні. Крім використання логотипу, підприємства – члени UNIC отримують додаткові вигоди щодо покращення ділової репутації, полегшеного виходу на зарубіжні ринки, доступу до кредитування, колективної протидії корупції, послаблення регулятивного тиску, обміну кращими практиками комплаєнсу.

З метою заохочення соціально відповідальної поведінки в Україні встановлено спеціальну відзнаку – «Знак Соціальної Відповідальності» [34] (ЗСВ), статусний знак, який об'єднує найкращі проактивні компанії, засвідчуючи їхню активну соціальну позицію, що видається терміном на 1 рік тим компаніям і особам, сумарні відрахування яких на благодійність становлять \$10000 і більше упродовж року, які сприяють створенню у своїй країні ефективного процесу благодійності, відкриття і дії яких врятували від загибелі людські життя, внесли зміни до життя, що позитивно вплинули на 1% і більше жителів своєї країни. За період 2017-2018 рр. з поміж 9 українських компаній таку винагороду регіонального характеру отримало ПАТ Carlsberg Ukraine.

Висновки та перспективи подальших розвідок

Отже, соціальна відповідальність бізнесу в Україні носить рекомендаційний характер, більшою мірою орієнтована на дотримання вимог міжнародних стандартів і частково забезпечена національним законодавством, яке поступово вдосконалюється. Підтримка соціально відповідального підходу до ведення бізнесу забезпечуються низкою інституцій, серед яких основна роль належить неурядовим організаціям, для яких просування ідеї КСВ – є основним напрямом діяльності, а також міжнародним і неурядовим організаціям, які здійснюють консалтингову функцію та визначають просуван-

ня ідеї КСВ у різні сфери бізнесу як додаткову опцію своєї діяльності, роль урядових структур – мінімальна. Чіткої кореляції дій між урядовими та неурядовими структурами не сформувався. Поширення КСВ в українську бізнес-практику залишається на рівні ініціатив самого суб'єкта господарювання (окремих проектів), без орієнтації на стратегію соціальної відповідальності на національному рівні (внаслідок її відсутності), наявності єдиних вимог до індикаторів, що дають можливість оцінити досягнутий прогрес у економічній, соціальній чи екологічній сферах згідно з цілями сталого розвитку. Тому в подальшому актуальними будуть розробки щодо механізмів координації зусиль урядових та неурядових структур в сфері поширення соціальної відповідальності в практику господарювання українських підприємств.

Список літератури

1. Смолій Л. В. Інституціоналізація соціальної відповідальності в Україні. *Глобальні та національні проблеми економіки*. 2015. Вип. 4. С. 26-30, С. 27.
2. Проданчук М. А. Нефінансова звітність – ефективний інструмент в реалізації управлінських рішень. *Збірник наукових праць Таврійського державного агротехнологічного університету (економічні науки)*. 2013. № 2(2). С. 202-214.
3. Король С. Я. Нормативні документи з соціальної відповідальності бізнесу. *Економіка України*. 2013. №9 (622), С. 85-96.
4. Евтушенко В. А. Анализ международных стандартов в сфере устойчивого развития и социальной ответственности: монографія. Х. : ТОВ «Щедра садиба плюс», 2013. 243 с.
5. Про внесення змін до Закону України «Про бухгалтерський облік та фінансову звітність в Україні щодо удосконалення деяких положень: Закон України від 05.10.2017 р. № 2164-VIII. URL: <http://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2164-19>
6. Стратегія сприяння розвитку соціальної відповідальності бізнесу в Україні на період до 2020 року: проект. URL: http://svb.ua/sites/default/files/201309_strategiya_spriyannya_rozvitku_svb_v_ukrayini.pdf.
7. Мережа глобального договору в Україні. URL: <https://globalcompact.org.ua/>.
8. ISO 26000:2010. International Organization for Standardization. URL: <https://www.iso.org/news/2011/03/Ref1558.html>.
9. Sustainable Development Goals. URL: <https://sustainabledevelopment.un.org/?menu=1300>.
10. Цілі сталого розвитку 2016-2030. URL: <http://www.un.org.ua/ua/tsili-rozvytku-tysiacholittia/tsili-staloho-rozvytku>.
11. Codex Alimentarius. URL: <http://www.fao.org/fao-who-codexalimentarius/ru/>.
12. Trade and Food Standards. Food and Agriculture Organization of the United Nations and the World Trade 2017. URL: <http://www.fao.org/3/i7407en/I7407EN.pdf>.
13. Sustainable development and Social Responsibility – Guidance for using ISO 26000:2010 in food chain. URL: <https://www.iso.org/standard/71624.html>.
14. Social Accountability International. SA 8000 : 2014 URL: <http://www.sa-intl.org/index.cfm?fuseaction=Page.ViewPage&pageId=1711>
15. ISO 9001 : 2015. URL: <https://www.iso.org/standard/62085.html>
16. ISO 14001. URL: <https://www.iso.org/iso-14001-environmental-management.html>.
17. BS OHSAS 18001 Occupational Health and Safety Management. URL: <https://www.bsigroup.com/en-ID/BS-OHSAS-18001/>.
18. ISO 45001:2018 Occupational health and safety management systems -- Requirements with guidance for use. URL: <https://www.iso.org/standard/63787.html>.
19. ISO 22000 : 2018 Food safety management – Requirements for any organization in the food chain. URL: <https://www.iso.org/standard/65464.html>.

-
20. Опублікований стандарт ISO 45001:2018 на системи менеджменту охорони здоров'я та безпеки праці. – URL: <http://nvppoint.com/uk/opublikovaniy-standart-iso-45001-2018-na-sistemi-menedzhmentu-ohoroni-zdorovya-ta-bezpeki-pratsi/>.
 21. Офіційний сайт Міністерства аграрної політики і продовольства України. URL: <http://minagro.gov.ua/node/16423>.
 22. GRI Standards. URL: <https://www.globalreporting.org/standards/>
 23. Account Ability Standard. URL: <https://www.accountability.org/standards/>.
 24. Грішнова О. А. Соціальна відповідальність бізнесу: сутність, значення, стратегічні напрями розвитку в Україні. *Україна: аспекти праці*. 2010. № 7. С. 3-10.
 25. Аграрне інформаційне агентство. Голова Глобального договору ООН в Україні: Соціальна відповідальність дозволяє мати нормальних співробітників, ринок збуту, постачальників. URL: <http://agravery.com/uk/posts/show/golova-globalnogo-dogovoru-oon-v-ukraini-socialna-vidpovidalnist-dozvo-la-e-mati-normalnih-spi-vrobitnikiv-rinok-zbutu-postacalnikiv>.
 26. Офіційний сайт Центру «Розвиток корпоративної соціальної відповідальності». URL: <http://csr-ua.info/csr-ukraine>
 27. Офіційний сайт Української спілки промисловців та підприємців. URL: <https://uspp.ua/>
 28. Офіційний сайт Конфедерації роботодавців України. URL: <http://employers.org.ua>
 29. Федерація роботодавців агропромислового комплексу та продовольства України. URL: <http://fr-agro.org.ua/pro-federatsiyu>
 30. Департамент залучення інвестицій Міністерства економічного розвитку і торгівлі України. URL: <http://me.gov.ua/Documents/Detail?lang=uk-UA&id=669fc7c7-11ca-41b6-88ab-eb96cd573f23&title=DepartamentInvestitsiino-innovatsiinoiPolitikiTaRozvitkuDerzhavno-privatnogoPartnerstva>.
 31. Платформа ефективного регулювання при Міністерстві економічного розвитку і торгівлі України. URL: <https://regulation.gov.ua/>
 32. UNIC. URL: <http://unic.org.ua>
 33. Офіційний сайт Торгово-Промислової Палати України. URL: <https://ucco.org.ua/press-center/ucco-news/tpp-ukrayini-ta-vseukrayinska-merezha-dobrochesnosti-ta-komplaiensu-unic-pidpisali-memorandum-pro-partnerstvo>
 34. Знак соціальної відповідальності. URL: <https://www.srm-ukraine.org/>
 35. Лагодієнко В. В. Реалізація інвестиційного забезпечення інноваційної діяльності у харчовій галузі. *Бізнес-Навігатор: науково-виробничий журнал Міжнародного університету бізнесу і права*. Херсон, 2013. №2 (31). С. 178-183.

References

1. Smolij, L. V. (2015). «Institutionalization of social responsibility in Ukraine». *Global`ni ta nacional`ni problemy` ekonomiky`*. 2015. vol. 4. pp. 26-30.
2. Prodanchuk, M. A. (2013). «Nonfinancial reporting is an effective tool in managing managerial decisions» *Zbirny`k naukovy`x prac` Tavrijs`kogo derzhavnogo agrotehnologichnogo universy`tetu (ekonomichni nauky`)*. no 2 (2). pp. 202-214.
3. Korol', S. Ya. (2013). «Normative documents on social responsibility of business». *Ekonomika Ukrayiny`*. no 9 (622), pp. 85-96.
4. Evtushenko, V. A. (2013). *Analiz mezhdunarodnyh standartov v sfere ustojchivogo razvitija i social`noj otvetstvennosti*. [Analysis of international standards in the sphere of sustainable development and social responsibility]: TOV «Shhedra sadiba plus». Kharkiv. Ukraine.
5. On Amendments to the Law of Ukraine "On Accounting and Financial Reporting in Ukraine on the Improvement of Some Provisions: Law of Ukraine dated 05.10.2017, no. 2164-VIII. Available at: <http://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2164-19>.

-
6. Strategies for Promoting the Development of Corporate Social Responsibility in Ukraine until 2020: A Project, available at: http://svb.ua/sites/default/files/201309_strategiya_spriyannya_rozvitku_svb_v_ukrayini.pdf.
 7. The Global Compact Network in Ukraine, available at: <https://globalcompact.org.ua/>.
 8. ISO 26000: 2010. International Organization for Standardization, available at: <https://www.iso.org/news/2011/03/Ref1558.html>.
 9. Sustainable Development Goals, available at: <https://sustainabledevelopment.un.org/?menu=1300>.
 10. The goals of sustainable development 2016-2030. Available at: <http://www.un.org.ua/ua/tsili-rozvytku-tysiacholittia/tsili-staloho-rozvytku>.
 11. Codex Alimentarius, available at: <http://www.fao.org/fao-who-codexalimentarius/ru/>.
 12. Trade and Food Standards. Food and Agriculture Organization of the United Nations and the World Trade 2017, available at: <http://www.fao.org/3/i7407en/17407EN.pdf>.
 13. Sustainable development and Social Responsibility – Guidance for using ISO 26000:2010 in food chain, available at: <https://www.iso.org/standard/71624.html>.
 14. Social Accountability International. SA 8000 : 2014, available at: <http://www.saintl.org/index.cfm?fuseaction=Page.ViewPage&pageId=1711>.
 15. ISO 9001 : 2015, available at: <https://www.iso.org/standard/62085.html>.
 16. ISO 14001, available at: <https://www.iso.org/iso-14001-environmental-management.html>.
 17. BS OHSAS 18001 Occupational Health and Safety Management, available at: <https://www.bsigroup.com/en-ID/BS-OHSAS-18001/>.
 18. ISO 45001:2018 Occupational health and safety management systems -- Requirements with guidance for use, available at: <https://www.iso.org/standard/63787.html>.
 19. ISO 22000 : 2018 Food safety management – Requirements for any organization in the food chain, available at: <https://www.iso.org/standard/65464.html>.
 20. Published ISO 45001: 2018 standard on health and safety management systems. - Available at: <http://nvppoint.com/uk/opublikovaniy-standart-iso-45001-2018-nasistemi-menedzhmentu-ohoroni-zdorovya-ta-bezpeki-pratsi/>.
 21. Official site of the Ministry of Agrarian Policy and Food of Ukraine. Available at: <http://minagro.gov.ua/node/16423>.
 22. GRI Standards. Available at: <https://www.globalreporting.org/standards/>.
 23. Account Ability Standard. Available at: <https://www.accountability.org/standards/>.
 24. Grishnova, O. A. (2010). » Social Responsibility of Business: Essence, Importance, Strategic Directions of Development in Ukraine«. *Ukrayina: aspekty` praci*. no. 7. pp. 3-10.
 25. Agrarian news agency. Head of the UN Global Compact in Ukraine: Social responsibility allows you to have normal employees, sales, suppliers. Available at: <http://agravery.com/uk/posts/show/golova-globalnogo-dogovoru-oon-v-ukraini-socialnavidpovidalnist-dozvolae-mati-normalnih-spivrobitnikiv-rinok-zbutu-postacalnikiv>.
 26. The official site of the Center "Development of corporate social responsibility". Available at: <http://csr-ua.info/csr-kraine>
 27. Official site of the Ukrainian Union of Industrialists and Entrepreneurs. Available at: <https://uspp.ua/>
 28. Official site of the Confederation of Employers of Ukraine. Available at: <http://employers.org.ua>
 29. Federation of Employers of the Agro-Industrial Complex and Food of Ukraine. Available at: <http://fr-agro.org.ua/pro-federatsiyu>
 30. Department of investment attraction of the Ministry of Economic Development and Trade of Ukraine. Available at: <http://me.gov.ua/Documents/Detail?lang=en-USA&id=669fc7c7-11ca-41b6-88ab-eb96cd573f23&title=DepartmentInvestician->
-

innovatsiinoi Politiki Ta Rozvitku Derzhavno-privatnogo Partnerstva.

31. The platform for effective regulation under the Ministry of Economic Development and Trade of Ukraine, available at: <https://regulation.gov.ua/>.
32. UNIC. Available at: <http://unic.org.ua>
33. Official site of Ukrainian Chamber of Commerce and Industry, available at: <https://ucco.org.ua/press-center/ucco-news/tpp-ukrayini-ta-vseukrayinska-merezha-dobrochesnosti-ta-komplaiensu-unic-pidpisali-memorandum-pro-partnerstvo>
34. A sign of social responsibility, available at: <https://www.srm-ukraine.org/>.
35. Lagodiyenko, V. V. (2013) «Realization of investment support of innovative activity in the food industry». *Biznes-Navigator: naukovo-vy`robny`chy` zhurnal Mizhnarodnogo universy`tetu biznesu i prava*. Kherson. no. 2 (31). pp. 178-183.

Стаття надійшла до редакції 27.04.2018 р.